

MEMÒRIA DE LES ACTIVITATS DE LA CÀTEDRA REI MARTÍ L'HUMÀ, COMTE DE BARCELONA. PERÍODE 2020-2021.

Rosa M. Alabrús Iglesias, directora de la Càtedra Rei Martí l'Humà, Comte de Barcelona, de la Universitat Abat Oliba CEU.

<https://www.uaoceu.es/ca/investigaci%C3%B3>

INTRODUCCIÓ

La Càtedra Rei Martí l'Humà, Comte de Barcelona, creada a la nostra universitat el setembre de 2019, se centra en l'estudi de la relació de Catalunya amb la monarquia al llarg de la història.

La invocació de la figura del rei Martí l'Humà per part de la nostra universitat no és casual. Als terrenys del campus actual de la nostra universitat s'hi situava, fa cinc centúries, la cort de Martí l'Humà, on es va celebrar el seu matrimoni amb Margarida de Prades. El regnat de Martí l'Humà tindria un protagonisme singular en la gestació de la fundació de la Universitat de Barcelona. El 1401 s'hi va establir l'Estudi General de Medicina, al qual es va unir el 1402 una facultat d'arts.

Martí I l'Humà va ser un personatge clau com a últim rei de la dinastia catalana: en morir i a través del Compromís de Casp, Catalunya es va integrar, a començaments del segle XV, en la trajectòria política de la monarquia hispànica i la seva aportació va ser transcendental fins a la culminació de la nostra monarquia constitucional actual.

El període sobre el qual la càtedra projecta el seu estudi i activitats, que comprèn més de cinc-cents anys, s'estructurarà en tres grans blocs: el final de la dinastia catalana, dels Trastàmara als Àustria, i dels Àustria als Borbó. En relació amb aquest marc temporal, es proposaran activitats culturals com col·loquis, conferències, seminaris, presentacions de llibres i publicacions, en col·laboració amb altres institucions amb interessos afins.

OBJECTIUS GENERALS DE LA CÀTEDRA:

1. La projecció cultural i institucional de la Corona. Les universitats, ahir i avui. La significació del Compromís de Casp. La monarquia dels Àustria: de l'imperi a la decadència. Felip V, la Nova Planta i el reformisme borbònic de Carles III. L'aportació catalana a la monarquia en els segles XIX i XX.

2. El discurs religiós de la monarquia i la pràctica cultural. Les relacions Església-Estat. Disciplinament i confessionalització. El llegat religiós de la monarquia a Europa i al món. La visió sobre les dones.

3. La vinculació Catalunya-Espanya i el món a través de la monarquia global. El paper de Catalunya en el desenvolupament de l'imperi i en les missions catòliques en el Nou Món i el continent asiàtic.

En tot moment a la Càtedra li interessa la interrelació passat-present.

BALANÇ DE LES ACTIVITATS DE LA CÀTEDRA. PERÍODE 2020-2021

CURS 2020-2021

En les **activitats de la Càtedra Rei Martí l'Humà, Comte de Barcelona** al llarg del curs acadèmic 2020-2021 han comptat, decisivament, les limitacions imposades per la pandèmica, que han impedit l'accés presencial a arxius i biblioteques de dins i fora del país, de manera que les activitats s'han orientat a l'anàlisi d'aspectes de la situació universitària actual seguint el principi de l'interès de la interrelació passat-present.

Respecte a l'**objectiu 1**, s'han desenvolupat les activitats següents:

a) En el marc de l'estudi de la conjunció del passat i el present i dels problemes de presencialitat, la Càtedra s'ha interessat pels debats sobre la situació de la universitat actual i l'ha comparada amb l'àmbit universitari del passat. La Càtedra ha estat present, a

través de la seva directora, al Seminari AQU (7, 8 i 9 d'octubre de 2020), que ha tractat de les competències transversals de les universitats i la preparació de les persones graduades per assumir responsabilitats. Igualment, ha participat en les Jornades Internacionals de Formació Contínua Superior (10 de desembre de 2020 i 14 de gener de 2021), organitzades per la Secretaria d'Universitats i Recerca i la Direcció General de Planificació en l'Àmbit de les Universitats i la Recerca (Generalitat de Catalunya) i en la presentació del programa Audit. Disseny de Sistemes de Garantia Interna de Qualitat de la Formació Universitària, organitzat per l'Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya i l'ENQA (Associació Europea d'Agències de Garantia de Qualitat) (18 de juny de 2021). Tot amb l'objectiu de repensar l'educació universitària contrastant el passat històric, la realitat present i els projectes de futur a les universitats en el marc Catalunya-Espanya-Europa.

b) Participació de diversos membres de la Càtedra com a ponents en les Jornades Científiques "El fons antic de la Universitat de Barcelona amb perspectiva de gènere" (27 i 28 d'octubre de 2020), en col·laboració amb el Centre de Recursos per a l'Aprenentatge i la Investigació (CRAI) i la Biblioteca de Reserva - Universitat de Barcelona per, en aquests temps difícils de pandèmia, facilitar la digitalització de materials i documentació de les humanitats, a través de la contribució en l'elaboració d'una aula MOOC per al professorat i alumnat universitaris. A més, les jornades van estar acompanyades d'una visita virtual a la Biblioteca Universitària de Barcelona per conèixer-ne els rics fons documentals. Aquesta línia de treball de la Càtedra és coherent amb la iniciada el curs anterior amb la vinculació establerta amb l'Arxiu General de la Corona d'Aragó.

c) En la mateixa línia, la Càtedra també ha participat en l'estudi de l'ensenyament de la història i les ciències socials a les universitats, cosa que ha suposat la col·laboració en el capítol titulat "Ensenyament d'una història científica per a una educació de qualitat" al llibre de C. J. Gómez Carrasco, X. M. Souto González i P. Miralles Martínez (ed.) *Enseñanza de las ciencias sociales para una ciudadanía democrática*. Ed. Octaedro, Barcelona, 2021, p. 187- 202. ISBN: 978-84-18615-91-7.

d) La Càtedra va col·laborar, el novembre de 2020, amb la Fundació Joan Maragall, espai de debat i reflexió per a l'humanisme cristià creat per l'Arquebisbat de Barcelona el 1989,

de manera que es van establir sinergies amb aquest centre cultural que patrocina publicacions i promou activitats de diàleg entre cristianisme i cultura.

Pel que fa a l'**objectiu 2**, la directora de la Càtedra, com a investigadora principal d'un projecte de recerca R+D+I del Ministeri de Ciència, Innovació i Universitats, ha pogut contribuir a l'estudi d'aquesta temàtica a través de la participació en diversos col·loquis i publicacions.

S'ha continuat aprofundint en l'estudi del discurs eclesiàstic en la narrativa sobre la dona, el pensament i la pràctica cultural en el Barroc i la Il·lustració en el marc de Catalunya-Espanya-Europa a partir del projecte d'R+D+I finançat, atorgat pel Ministeri de Ciència, Innovació i Universitats a Rosa M. Alabrús Iglesias com a responsable en el marc de la convocatòria del Programa Estatal de Generació de Coneixement i Enfortiment Científic i Tecnològic del Sistema R+D+I. Testimoni de la seva activitat han estat les publicacions següents dels membres de la Càtedra:

- Rosa M. Alabrús Iglesias (ed.), *El discurso eclesiástico sobre la mujer en el Barroco y la Ilustración*, Ed. Sílex, Madrid, 2021, p. 1-250. ISBN: 978-84-18388-47-7.
- Rosa M. Alabrús Iglesias, “Esteve Pinell y la influencia italofrancesa sobre la sociabilidad conventual femenina a comienzos de la Ilustración”, *Revista Cuadernos de Historia Moderna*, 46(1), 2021, p. 283-304. ISSN: 0214-4018. <https://dx.doi.org/10.5209/chmo.75792>
- Rosa M. Alabrús Iglesias, “La dominica sor Juliana Morell y su obra” a *Frailles, santos y devociones. Historias dominicanas en Homenaje al profesor Alfonso Esponera* (E. Callado, dir.), Ed. Tirant lo Blanch, novembre 2020, p. 401-410. ISBN: 9788418155031
- Emilio Callado Estela, “Changes and Continuity in the Royal Chapel of Valencia during the Seventeenth Century”, a J. E. Hortal Muñoz (ed.), *Politics and Piety at the Royal Sites of the Spanish Monarchy in the Seventeenth Century*, Brepols Publishers, Bèlgica, 2021, p. 117-136. ISBN: 978-2-503-59159-9.
- Rosa M. Alabrús Iglesias, “El discurso eclesiástico ante el fracaso matrimonial y el maltrato femenino entre el Barroco y la Ilustración”,

Revista Chronica Nova, Universidad de Granada, 2021. ISSN: 0210-9611
i e-ISSN 2445-1908.

En aquest marc de l'estudi del discurs religiós, també s'ha incidit en el protagonisme de la monarquia al llarg de l'edat moderna a l'hora de promoure beatificacions, canonitzacions i hagiografies de sants. En aquest sentit, destaquen les publicacions següents:

- Rosa M. Alabrús Iglesias, “Santidades femeninas olvidadas del Barroco” a *A la luz de Roma: Santos y Santidad en el Barroco Iberoamericano II. España, espejo de Santos*, Ed. Enredars. Universidad Pablo de Olavide, Sevilla i Università Roma Tre, Roma, 2020, p. 353-366. ISBN (general): 978-84-09-23448-6. ISBN (digital): 979-12-5977-009-7.
- Rosa M. Alabrús Iglesias, “Ejemplaridad y santidad femenina en el Barroco español y los comienzos de la Ilustración. Entre la emoción y la razón”, en el marc del dossier internacional dedicat a: *Image et sainteté entre la Méditerranée et l'Amérique Ibérique a l'èpoque moderne (XVIe-XVIIe siècle)*, *Atlante. Revue d'études romanes*, Université de Lille (France), n. 15, 2021. ISSN: 2426-394X.
- Rosa M. Alabrús Iglesias, “El maestro general Juan Tomás de Rocabertí y el intento de canonización de su tía Hipólita de Jesús de Rocabertí OP”, *Revista Archivium Fratrum Praedicatorum*, Istituto Storico Domenicano, Pontificia Università San Tommaso d'Aquino, Roma, 2021, p. 275-292. ISSN: 0391-7320.
- Rosa M. Alabrús Iglesias y Ricardo García Cárcel, “Referentes y cánones de santidad en la España moderna”, a Gloria Franco y Ofelia Rey (dir.): *El telar de la vida: tramas y urdimbres de lo cotidiano. Homenaje a M.ª Ángeles Pérez Samper*, 2021, p. 16-23.

Pel que fa a l'**objectiu 3**, sobre la dialèctica de Catalunya amb la monarquia, la Càtedra ha promogut la participació de diversos dels seus membres en el que primer va ser un cicle de conferències que es va acabar convertint en el llibre *Catalanes en la Historia de España* (Ed. Ariel, 2020), en què es desglossava, a través d'una sèrie de perfils biogràfics de catalans famosos (Estefania de Requesens, Antoni de Capmany, Víctor Balaguer, Laureà Figuerola, Francesc Pi i Margall, Francesc Cambó, etc., i els catalans de la transició política espanyola), la projecció que històricament ha tingut Catalunya en el conjunt de la monarquia. Els autors dels estudis han estat M.ª Ángeles Pérez Samper, Pere

Molas Ribalta, Ricardo García Cárcel, Óscar Uceda, Ana Caballé, Joaquim Coll, Federico Martínez Roda, Fernando Sánchez Costa, José M.ª Serrano, Jordi Canal, Valentí Puig, Manuel Peña, Ramón Tamames i Francesc de Carreras. El llibre l'han coordinat Ricardo García Cárcel i M.ª Ángeles Pérez Samper.

La Càtedra ha col·laborat en obres com *Carlos V y el Imperio* (Associació d'Historiadors de Catalunya, Ed. R. Dalmau, 2020), amb un primer capítol dedicat a Carles V i Catalunya escrit per Rosa M. Alabrús i Ricardo García Cárcel.

Paral·lelament, la Càtedra ha interactuat amb l'Associació d'Historiadors de Catalunya i amb *Historia.com* en l'organització del cicle de conferències (gener-maig 2021) Catalunya en la Monarquia Global, que ha buscat transcendir la projecció dels catalans, des de l'Espanya peninsular fins als diversos continents que abraçava històricament l'Imperi espanyol, testimoniant la plena participació catalana en totes les empreses imperials durant els segles XVI, XVII i XVIII. En aquest cicle, hi van exposar conferències Carlos Martínez Shaw: “Catalunya i el comerç americà”; Ricardo García Cárcel: “Catalans i l'imperi europeu”; M.ª Ángeles Pérez Samper: “Els virreis catalans al Perú”; Oscar Arias: “Els virreis mexicans”; Rosa M. Alabrús Iglesias: “Catalans en les missions asiàtiques” i Oscar Uceda: “Catalans a Califòrnia”.

Seguint aquest mateix objectiu 3, diversos membres de la Càtedra Rei Martí l'Humà van participar en l'obra conjunta *The complexity of hispanic religious life in the 16th-18th centuries* (Ed. Brill, Leiden-Boston, 2020, ISBN: 9789004417212), on s'estudiava la complexitat del concepte de tolerància en el marc d'una monarquia molt marcada per la presència de la Inquisició.

Així mateix, diversos membres de la Càtedra també van participar en l'obra col·lectiva *Pasados y presente: Estudios para el profesor Ricardo García Cárcel*, coordinada per Rosa M. Alabrús Iglesias, José Luis Betrán Moya, F. Javier Burgos, Bernat Hernández, Doris Moreno i Manuel Peña Díaz, obra en què el concepte de tolerància va ser present en tot moment (Servei de Publicacions Universitat Autònoma de Barcelona, Departament d'Història Moderna i Contemporània. Col·lecció Monografies GREHC, Bellaterra, 2020, p. 1-1325, ISBN: 978-84-121566-1-4).

Aquestes publicacions constitueixen l'antecedent immediat de l'activitat promoguda per la directora de la Càtedra cap a l'estudi de la trajectòria de la tolerància a Espanya des de l'època medieval fins a l'actualitat a través del XIII Seminari Internacional Toleràncies: Formes de Tolerància a Espanya, celebrat a la Universitat Abat Oliba CEU el 26 de maig de 2021.

Aquest seminari ha comptat amb la ponència marc de Bernard Vincent (École des Hautes Études en Sciences Sociales, de París) i les aportacions d'Eliseo Serrano (Universitat de Saragossa) i Ricardo García Cárcel (Universitat Autònoma de Barcelona), que han analitzat les diferents formes de tolerància a Espanya.

Gràcies a la col·laboració de Bernard Vincent, la Càtedra ha pogut establir nexes de col·laboració amb l'École des Hautes Études en Sciences Sociales de París i consolidar la xarxa d'universitats col·laboradores, en recerca i transferència conjunta, amb la Universitat Abat Oliba CEU (Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat de Saragossa, Universitat de Còrdova, Universitat de La Rioja, Consell Superior d'Investigacions Científiques).

La referència d'aquest seminari ha estat el llibre coordinat per R. García Cárcel i E. Serrano *Historia de la Tolerancia en España* (Cátedra, Madrid, 2021, ISBN: 978-84-376-4258-1). En aquesta obra es neutralitza la imatge tòpica d'una monarquia intolerant i repressiva tan difosa per alguns sectors d'opinió. En el llibre hi han participat, a banda dels coordinadors, Francisco Martínez Hoyos, James Amelang, Gregorio Colás, Trevor Dadson, Manuel Peña, Esther Villegas, José Luis Betrán, Rosa M. Alabrús, Ángela Atienza, M.ª Victoria López Cordón, Joaquín Albareda, Manuel José de Lara, Antoni Moliner, Manuel Suárez Cortina, Gonzalo Capellán, Miguel Escudero i Roberto Fernández.

Al costat del clàssic sentit il·lustrat de llibertat de consciència, el concepte de tolerància ha tingut molts significats: la indulgència o gràcia, l'aposta pragmàtica pel mal menor, l'escepticisme relativista, les estratègies de dissimulació..., amb moltes figures històriques representatives de la tolerància (Ramon Llull, Miguel Servet, Salazar Frías, Pere Gil, Saavedra Fajardo, Jovellanos, Ortega y Gasset, Marañón, Marías...). Tant en el

llibre com en el seminari es deixa ben clar que la tolerància no s'ha de confondre amb el tolerantisme o, cosa que és el mateix, el relativisme moral.

Mitjans de difusió i col·loquis de transferència cultural i social:

La Càtedra Rei Martí l'Humà, Comte de Barcelona ha participat, al llarg d'aquest curs 2020-2021, en els mitjans, revistes de divulgació i col·loquis, jornades i seminaris següents:

- Rosa M. Alabrús Iglesias, “Razones y emociones de religiosas catalanas durante y después del Barroco” a *Jornada El fons antic de la Universitat de Barcelona amb perspectiva de gènere* (M. Fargas dir.), Universitat de Barcelona, octubre de 2020.
- Rosa M. Alabrús Iglesias, “El discurso eclesiástico ante el fracaso matrimonial y el maltrato femenino entre el Barroco y la Ilustración”. *Congrés internacional virtual Proscritos, marginats i marginats en la Corona d'Aragó (segles XV-XVIII). Textos i vides* (V. Escartí, dir.), Universitat de València, 15 d'octubre de 2020.
- Rosa M. Alabrús Iglesias, “Religiositat femenina a l'època moderna. El cas de Juliana Morell”, *Seminari Cristianisme i Cultura* (Jaume Dantí, dir.), Fundació Joan Maragall, 25 de novembre de 2020.
- Rosa M. Alabrús Iglesias, “El conflicte matrimonial i el discurs eclesiàstic” en el col·loqui internacional online: *Tolerar, persuadir, resistir. Poder i religió en l'Espanya de la Contrareforma* (E. Serrano, dir.), Universitat de Saragossa, desembre de 2020.
- Rosa M. Alabrús Iglesias, “Conflictes i solidaritats en la vida conventual femenina entre el Barroc i la Il·lustració”, seminari internacional *La vida quotidiana en l'Espanya moderna. La senda sinuosa del fet quotidià. Viure entre les rutines i l'inesperat* (G. Franco, dir.), Universitat Complutense de Madrid, abril de 2021.
- Ricardo García Cárcel, conferència de clausura a *Cinquè Centenari Comuners. Congrés internacional: El temps de la llibertat* (Salvador Rus, dir.), Junta de Castella i Lleó, 21 de maig de 2021.
- Alejandro Rodríguez de la Peña, “El somni imperial de Carles V” a *Cinquè Centenari Comuners. Congrés internacional: El temps de la llibertat* (Salvador Rus, dir.), Junta de Castella i Lleó, 21 de maig de 2021.
- Entrevista a Rosa M. Alabrús a *Historia.com* (6/05/2021).

- Entrevista a Rosa M. Alabrús Iglesias a Ràdio Nacional d'Espanya RNE5. Programa *La historia ya no es lo que era* (27/05/2021).
- Entrevista a R. García Cárcel sobre “El enigma de Luis Vives” a *Documentos Radio Nacional de España* (14/05/21).
- Rosa M. Alabrús Iglesias, coordinació i presentació del dossier “La mujer y el matrimonio. Tratados, novelas y realidad. El conflicto matrimonial en la España del Antiguo Régimen”, revista *La Aventura de la Historia*, Arlanza, Madrid, maig de 2021, n. 271, p. 59-67. ISSN: 1579-427X.
- Rosa M. Alabrús Iglesias (pres.), Seminari Internacional ToleràncieS XIII. Formes de Tolerància a Espanya. Universitat Abat Oliba CEU, 26 de maig de 2021.